

Filosofi i krigens tjeneste

Aktion Ritterbusch og Danmark

*af arkivar, cand.mag. Lars Schreiber
Pedersen, Frederiksberg Stadsarkiv*

På en konference for de tyske universitetsrektorer 11. november 1939 i Berlin – lidt over to måneder efter det tyske angreb på Polen – blev videnskaberne bidrag til den tyske krigsførelse ivrigt diskuteret. Ingen af deltagerne var i tvivl om, at teknik- og naturvidenskaberne havde medvirket aktivt til den militære oprustning efter Hitlers magtovertagelse i 1933 og nu spillede en ikke ubetydelig rolle i den tyske værnemagts bestræbelser på at underlægge sig Europa. Men hvordan stod det til med humanvidenskaberne? Enkelte af dem, såsom den forhistoriske arkæologi, nød en vis bevågenhed fra de nationalsocialistiske magthaveres side, og faget profiterede derved i årene efter 1933 gennem oprettelsen af flere lærestole ved de tyske universiteter. For humanvidenskaberne som helhed gjaldt dog, at interessen fra Hitlerregimets side var mindre, end den der blev teknik- og naturvidenskaberne til del, og nu, efter krigsudbruddet 1. september 1939, følte man sig på de filosofiske fakulteter landet over trængt endnu mere i defensiven. Humanvidenskaberne var tvunget til at vise styrets top, at også de havde noget at bidrage med, at også de var et vigtigt redskab i den påbegyndte realisering af Førerens politiske ambitioner. På konferencen i Berlin var der enighed om, at de tyske humanvidenskaber værdi i den

igangværende kamp om herredømmet over Europa måtte synliggøres. Med det formål at samle og mobilisere de humanistiske videnskaber søsatte videnskabs- og undervisningsministeriet, Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung (REM), med økonomisk støtte fra Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) derfor i 1940 den såkaldte “Kriegseinsatz der Geisteswissenschaften”. Ledelsen heraf blev lagt i hænderne på en af Hitlertysklands højest profilerede akademikere, rektoren for universitetet i Kiel, Paul Ritterbusch (1900-45).¹ Gennem en lind strøm af videnskabelige udgivelser skulle navnlig fransk og angelsaksisk videnskab miskrediteres og den tyske (nationalsocialistiske) videnskabs overlegenhed udbasuneres.

Aktion Ritterbusch

Paul Ritterbusch blev 3. februar 1940 officielt betroet opgaven at lede det ambitiøse projekt, der med tiden også kom til at lyde navnet “Aktion Ritterbusch” efter dets leder. Det første møde mellem Ritterbusch og de udvalgte “fagkoordinatorer” for de deltagende videnskabelige discipliner fandt formentligt sted i slutningen af marts eller begyndelsen af april 1940 i Berlin, og i slutningen af april, hvor de tyske soldater havde indledt deres sejrsgang på de vesteuropæiske slagmarker, fandt den første egentlige sammenkomst inden for det nye arbejdsfællesskab sted i Kiel. Her blev krigsindsatsens opgave slået fast: “Die Aufgabe dieses Einsatzes besteht darin, die Idee einer neuen europäischen Ordnung, um die es in diesem Kampfe im letzten Grunde geht, in einer wissenschaftlich unanfechtbaren Weise herauszuarbeiten und als die Wahrheit und Wirklichkeit des Lebens der europäischen Völker zu erweisen.”² Meget klarere kunne det ikke

siges. I de følgende år tog mere end 700 tyske videnskabsmænd i større eller mindre grad del i projektet. Anstrengelserne resulterede i udgivelsen af 67 værker (43 monografier og 24 antologier) i årene 1941-44.³ Kendskabet til projektets betydelige omfang og dets mange deltagere skylder vi blandt andet den tyske romanist Frank-Rutger Hausmann. Hausmann udgav i 1998 det første samlede studium af Aktion Ritterbuschs virke. I bogen, der i 2007 udkom i en tredje og udvidet udgave, levner Hausmann ikke megen plads til Danmark og de danske videnskabsmænd, som Paul Ritterbusch og hans kumpaner forsøgte at få til at medvirke. Det er i og for sig forståeligt – danske forhold spiller som regel kun en perifer rolle i udenlandske udgivelser om 2. Verdenskrig, og antallet af involverede danskere var relativt beskedent – men naturligvis er det ærgerligt set med danske øjne. Navnlig fordi der fra tysk side faktisk blev gjort forsøg på at få egnede danske intellektuelle til at deltage i seminarer og bidrage til bøger i forbindelse med Aktion Ritterbusch. For nylig har den danske historiker Joachim Lund dog heldigvis rådet bod herpå med sin artikel om Aktion Ritterbuschs forbindelser til Danmark 1940-42.⁴ I artiklen retter Lund søgelyset mod et stort anlagt, tysk-dansk bogprojekt med titlen *Dänemark im neuen Europa*, der oprindeligt udgik fra det tyske Reichsarbeitsgemeinschaft für Raumforschung (RAG), og følgelig især handlede om geopolitik og økonomi. Blandt de danske bidragydere, der enten havde meldt sig under fanerne, eller hvis samarbejde man fra tysk side regnede med, finder vi kendte navne som Gunnar Larsen, Gudmund Hatt, Carl Popp-Madsen, Thorkild Junker, Peter Knutzen og Carl Roos. Trods store anstrengelser fra tysk side nåede

bogen aldrig at komme i trykken, men flere af de danske bidragydere fik senere udgivet deres artikler andre steder, blandt andet i tyske tidsskrifter.⁵

Dänemark im neuen Europa var uden tvivl det største og mest ambitiøse forsøg fra folkene bag Aktion Ritterbusch på at vinde danske videnskabsmænd og andre fagfolk for den tyske sag – men det var ikke det eneste: Inden for rammerne af Kriegseinsatz der Geisteswissenschaften udsprang et andet bogprojekt, hvor man igen fra tysk side forsøgte at engagere danske deltagere. Emnet her var ikke geopolitik og økonomi, men derimod filosofi, og de tyske bestræbelser var ikke rettet mod danske forskere alene men mod potentielle, intellektuelle kollaboratorer i en række af de tyskbesatte lande. Udfaldet af anstrengelserne blev imidlertid det samme, som det var tilfældet med udgivelsen af *Dänemark im neuen Europa*, nemlig en fiasko. Godt nok resulterede filosofi-projektet i udgivelsen af to mindre hæfter, men de var begge skrevet af tyske forskere; udenlandske forfattere var der ingen af.

Koordinator for filosofi-området inden for Kriegseinsatz der Geisteswissenschaften var kielprofessoren Ferdinand Weinhandl – en god bekendt af Paul Ritterbusch. Weinhandl, der allerede i 1920'erne var aktiv i den "völkische" bevægelse på den yderste politiske højrefløj, var, som Ritterbusch, det nye styres mand. Samme år, som Hitler overtog magten i Tyskland – 1933 – blev Weinhandl medlem af både NSDAP, SA og det nazistiske lærerforbund i Tyskland, Nationalsozialistischen Lehrerbundes (NSLB). Den 10. maj samme år holdt han hovedtalen over temaet "Undeutscher Geist und deutscher Geist" i forbindelse med bogafbrændingerne på Wilhelmplatz i Kiel, hvor universitetets

Ferdinand Weinhandl (1896-1973). Hans Werner Prahl (brsg.): Uni-Formierung des Geistes. Universität Kiel und der Nationalsozialismus. 2007.

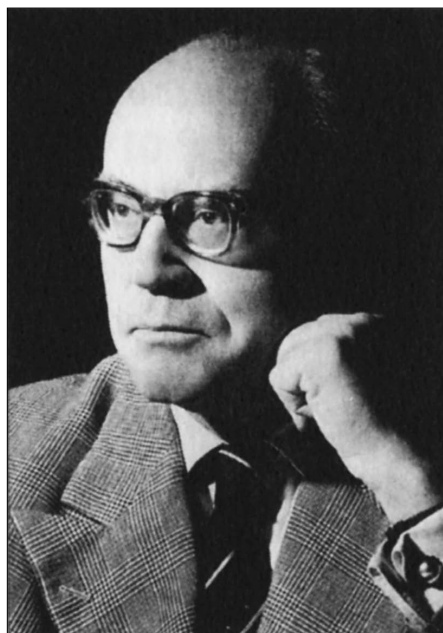
studerende smed den af det nye regime bandlyste litteratur på bålet.⁶ Som nazistisk indstillet professor stillede Weinhandl ikke alene sin person men også sin videnskabelige habitus i regimets tjeneste, hvilket bøgerne *Philosophie – Werkzeug und Waffe* (1940) og *Geistesströmungen im Ostraum* (1942) er eksempler på.⁷

Europa und die deutsche Philosophie

Allerede i september 1941 var det planen, at Weinhandl skulle samle tyske og udenlandske filosoffer til et seminar i Weimar med temaet “Europa und die deutsche Philosophie”. Seminaret måtte dog flere gange udskydes på grund af uoverensstemmelser mellem udenrigsministeriet og undervisningsministeriet om, hvilke ud-

lændinge der skulle inviteres til Tyskland,⁸ men i sommeren 1942 blev det afgjort, at seminaret endelig kunne løbe af stablen i september samme år. Dog skulle scenen ikke længere være Weimar, men derimod Nürnberg – en af den nationalsocialistiske bevægelses højborg.

I god nationalsocialistisk ånd ønskede Ferdinand Weinhandl naturligvis også at invitere deltagere fra det fredsbesatte naboland Danmark med til Nürnberg. Gennem udenrigsministeriet i Berlin blev den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark bedt om at finde egnede danske kandidater til filosofi-seminaret. I København havnede opgaven på gesandtskabsråd Gebhard Seelos' bord. Gebhard Seelos var diplomat af den klassiske skole. Han havde studeret jura og nationaløko-

Gebhard Seelos (1901-1984). Biographisches Handbuch des deutschen Auswärtigen Dienstes 1871-1945. 2012.

nomi ved universiteterne i Hamburg og München og blev dr.jur. i 1926.

På universiteterne i København og Århus var der i 1942 ansat fire professorer i filosofi. Deres indstilling over for Det tredje Rige skulle naturligvis undersøges nærmere, inden man kunne udsende en officiel invitation til dem, men det var med andre ord en forholdsvis overkommelig opgave for gesandtskabsråd Seelos at indsamle de nødvendige informationer om dem. De fire professorer i søgelyset var Frithiof Brandt, Jørgen Jørgensen, Victor Kuhr og Svend Ranulf.

Frithiof Brandt var 1922 blevet dr.phil. på afhandlingen *Den mekaniske Naturopfattelse hos Thomas Hobbes* og var fra samme år og frem til 1958 professor i filosofi ved Københavns Universitet. Bogen om Hobbes, der udkom på engelsk i 1928, regnes herhjemme fortsat som et standardværk, men hos Seelos fandt den og Brandts øvrige forfatterskab, der bl.a. talte to værker om Søren Kierkegaard og tobindsværket *Psykologi* (1934-40), ingen nåde: Gesandtskabsråden afskrev professoren som en håndfast propædeutiker, "ohne besondere Bedeutung für die philosophische Forschung".

Helt så nemt var det ikke at afskrive næste mand på listen: Allerede året efter sin studentereksamen fra Sorø Akademi gjorde *Jørgen Jørgensen* sig bemærket ved i 1913 at modtage Københavns Universitets guldmedalje for en prisopgave i filosofi. Fem år senere blev han mag.art. i filosofi på en afhandling om den nykantianske Marburgskole, hvis filosofiske standpunkt han på dette tidspunkt delte. Fra 1919-26 arbejdede han som sekretær i Jern- og Metalindustriens Sammenslutning, inden han, efter C.N. Starckes død,

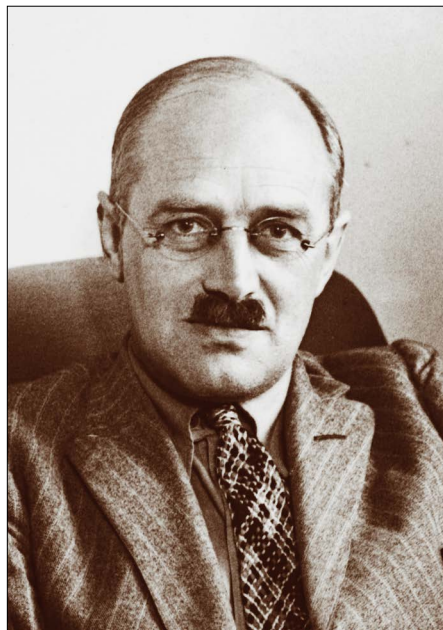
i 1926 vendte tilbage til Københavns Universitet som professor i filosofi. Af de fire filosofiprofessorer, som Seelos i 1942 skulle fælde dom over, var han uden tvivl den i udlandet bedst kendte. Det skyldtes ikke mindst trebindsværket *A Treatise of Formal Logic*, der var udkommet i 1931 og havde høstet international anerkendelse. Seelos kendte udmærket til Jørgen Jørgensens status i udlandet – navnlig i England og Frankrig – men han tillagde den ikke nogen særlig betydning.

Victor Kuhr blev dr.phil. 1912 på afhandlingen *Det pædagogiske System i Comenius' Didactica magna* og ansat som professor ved Københavns Universitet 1918. I Seelos' vurdering af Kuhrs videnskabelige bedrifter hed det blot: "ist vermutlich Viertel- oder Halbjude". Så nemt kunne den 60-årige, danske videnskabsmand afskrives; på en racistisk formodning.

Den sidste af de fire professorer, der var på tale, var *Svend Ranulf*. Ranulf var fra 1939 til sin død professor ved universitetet i Århus. Han blev dr.phil. 1924 på den på tysk skrevne afhandling "Der eleatische Satz vom Widerspruch". Det burde da umiddelbart være en egnet kandidat, skulle man mene, men heller ikke Ranulf fandt nåde hos Seelos: "Seine Arbeiten haben zum Teil gesellschaftskritischen Charakter, sind aber nicht von Bedeutung. In seiner Schrift 'Die Stellung der Wissenschaft in den modernen Staaten' nimmt er, gestützt auf amerikanische Darstellungen, eine stark ablehnende Haltung gegenüber dem deutschen Geistes- und Universitätsleben ein". En over for tysk videnskab kritisk indstillet dansk filosof, der tilmed havde den frækhed at benytte sig af amerikanske forskningsresultater, kunne man naturligvis ikke invitere til Nürnberg.

Frithiof Brandt (1892-1968).

Jørgen Jørgensen (1894-1969)

Victor Kuhr (1882-1948)

Svend Ranulf (1894-1953)

Ingen af de fire filosofiprofessorer faldt altså i god jord hos Gebhard Seelos. I hans optik var de enten positivister eller blot simple propædeutikere, hvis arbejder var af ringe eller ingen værdi. For Det tredje Rige forstås. På grund af deres indstilling kunne et samarbejde med de under Kriegseinsatz der Geisteswissenschaften hørende filosoffer naturligvis ikke komme på tale.

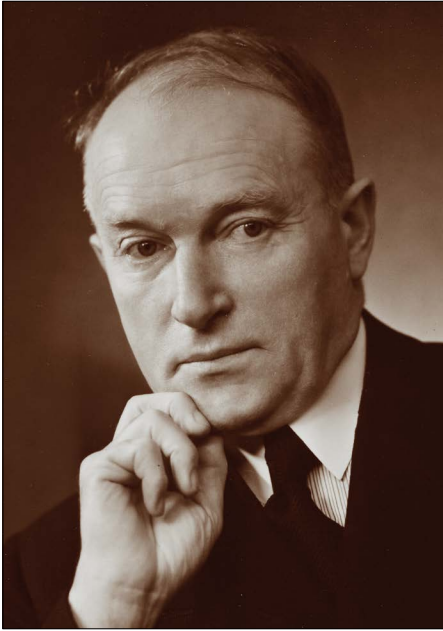
Men hvem kunne så komme på tale, når landets fire universitetsprofessorer i filosofi var uegnede? Det havde Seelos et bud på. Ikke overraskende hev han en række velkendte kaniner op ad hatten: Religionshistorikeren Vilhelm Grønbech, juristen Frederik Vinding Kruse, germanisten Carl Roos og undervisningsinspektøren A.C. Højberg-Christensen. En femte, lederen af Niels Brocks Handelsskole i København, Aage Rasmussen (1889-1980), vurderede Seelos som "sehr deutschfreundlich", men han sorterede alligevel handelsskolelederen fra på grund af manglende videnskabelige publikationer.

I Seelos' optik stod Vilhelm Grønbech som det største navn blandt de fire tilbageblevne. Via værker om Herder, Goethe og Schlegel og senest det i Hitlertyskland kendte og godt anmeldte tobindsværk *Kultur und Religion der Germanen*, udgivet 1937 af den senere leder af Det tyske Videnskabelige Institut i København, Otto Höfler, havde Grønbech tætte forbindelser til det tyske åndsliv. "Er kann heute als einer der hervorragendsten Denker im dänischen Geistesleben angesprochen werden", sluttede Seelos sin lovprisning af den danske religionshistoriker. En næsten lige så stor stjerne havde Frederik Vinding Kruse hos Seelos: "eine Persönlichkeit von Rang und Format". Vinding Kruses hovedværk, det fem bind store

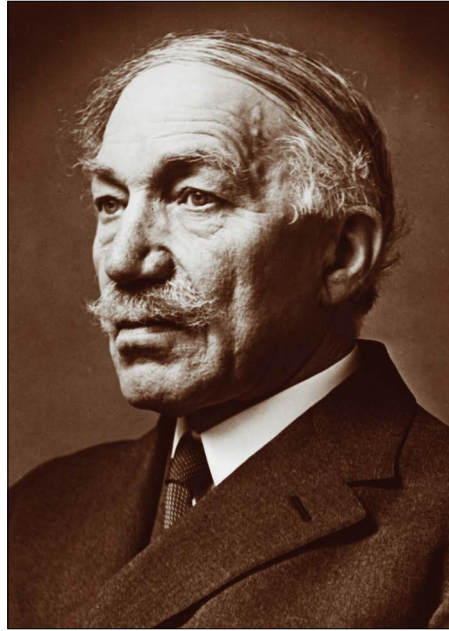
Ejendomsretten (1929-33) var udkommet på tysk i 1936, og med først en bog om David Humes filosofi i 1939 og senere det i 1941 udgivne værk *Erkendelseslæren og Naturvidenskabens Grundbegreber: en historisk-kritisk Undersøgelse*, havde den københavnske juraprofessor bevæget sig ind på filosofiens område og var derfor en oplagt kandidat at invitere til seminaret i Nürnberg.⁹ Den eneste grund til betænkelighed var Vinding Kruses uklare indstilling til Tyskland. Seelos betegnede den som svingende ("schwankend"), men antog alligevel, at han på det videnskabelige område ville være på bølgelængde med de tyske kolleger. Seelos' vurdering af Vinding Kruses forhold til Hitlertyskland var ikke skudt helt ved siden af. Der er intet belæg for at kalde Vinding Kruse nazist, men han bevægede sig, som Jens Ewald har udtrykt det "i det politiske livs mørke korridorer, hvor de, der var fjendtligt indstillet over for parlamentariseringen, opholdt sig".¹⁰ I 1944 fremlagde Vinding Kruse sine politiske visioner om det fremtidige samfund i tobindsværket *Det kommende Samfund*. Heri gik han til angreb på folkestyret og propaganderede for en samfundsmodel med en rigsforstander i spidsen. Ikke underligt, at mange efter befrielsen stillede spørgsmål ved juraprofessorens politiske ståsted og nationale sindelag.

De to germanister, Carl Roos og A.C. Højberg-Christensen, havde ikke beskæftiget sig med filosofiske spørgsmål i deres videnskabelige arbejder, men var, qua deres uddannelser og forbindelser til tyske kolleger, oplagte navne til Seelos' liste. Navnlig nu hvor udvalget af kvalificerede (det vil sige for regimet brugbare) kandidater var så begrænset. For Roos gjaldt det endvidere, at hans stilling til

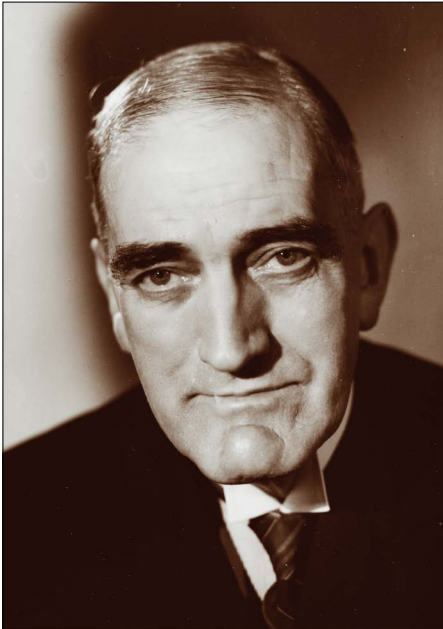

Carl Roos (1884-1962)

Vilhelm Grønbech (1873-1948)

Frederik Vinding Kruse (1880-1963)

A.C. Højberg-Christensen (1888-1972)

Hitlertyskland i øjeblikket blev vurderet som positiv.

Over for ministeriet i Berlin fremstillede Seelos de fire danske videnskabsmænd som folk, "die Philosophie im Hauptfach betreiben oder innerhalb ihres Arbeitsgebiet sich mit philosophischen Fragen beschäftigen", altså folk, der enten havde filosofi som hovedfag eller i deres videnskabelige arbejde beskæftigede sig med filosofiske spørgsmål.¹¹ Det var, som det er fremgået, en sandhed med visse modifikationer.

Et udkast til indbydelsen foreligger fra Ferdinand Weinhandls hånd 26. juli 1942.¹² Af invitationen fremgik det, at der var tale om et arbejdsmøde i faggruppen "filosofi" under Deutsche Geisteswissenschaft – en organisation, som modtageren af indbydelsen allerede formodedes at kende. På mødet i Nürnberg skulle udseendet og omfanget af faggruppens kommende udgivelse *Europa und die deutsche Philosophie* drøftes i en lille, lukket kreds. De indbudte skulle hverken bekymre sig om visum eller rejseudgifternes størrelse – det blev der taget hånd om fra tysk side. Særlig informativ kan indbydelsen dog ikke siges at være, men det var en bevidst handling fra Weinhandls side, hvilket han gjorde rede for i et brev til Oberregierungsrat Heinrich Dahnke i undervisningsministeriet: "Wie ich Ihnen schon sagte, mache ich kein Programm der Besprechung. Sie soll und muss den Charakter einer reinen Arbeitsbesprechung für ein Buch behalten. Referiert wird lediglich über die eine oder andere fertige oder im Werden begriffene Arbeit. Darüber braucht im Ausland vorher niemand etwas zu wissen. Er hört es hier bei uns früh genug und was er da hört, darf er auch ohne weiteres hinaustragen.

[...] In Wahrheit wollen ja wir wissen, mit wem wir es zu tun haben und das wird sich gerade bei dieser etwas veränderten Form und Taktik zeigen".¹³ På papiret blev det forestående projekt præsenteret som et fælleseuropæisk samarbejde mellem ligeværdige deltagere, men i virkeligheden var der naturligvis tale om et foretagende udelukkende på tyske præmisser, hvor der allerhøjest kunne blive de udenlandske gæster statistroller til del. Hvilke udlændinge, der delte den nationalsocialistiske verdensanskuelse, og dermed kunne komme på tale som bidragydere til bogen, og hvilke der ikke gjorde – det skulle seminaret i Nürnberg give svar på.

I sidste øjeblik besluttede Weinhandl alligevel ikke at sende en invitation til A.C. Højberg-Christensen. Det var ikke udtryk for tysk utilfredshed eller skepsis over for danskeren, men skyldtes udelukkende, at Weinhandl ønskede at knytte Højberg-Christensen til en anden af Aktion Ritterbuschs planlagte bogudgivelser.

Som det var sket flere gange før, blev seminaret i Nürnberg igen udskudt, så det først kunne afholdes 21.-22. oktober 1942. I alt 35 udenlandske forskere var – efter intensive forhandlinger med undervisningsministeriet i Berlin – blevet inviteret til Nürnberg af Weinhandl, men hans bestræbelser på at samle et større antal europæiske kolleger i det sydtyske bar ringe frugt: Kun *seks* udenlandske forskere mødte op – og der var ingen danskere blandt de fremmødte. Til gengæld var Norden repræsenteret af dr. Magnus Selling fra Uppsala og professor Jalmari Edvard Salomaa fra Turku i Finland, der begge bidrog med et mundtligt oplæg.¹⁴ Vi ved med sikkerhed, at Carl Roos modtog invitationen fra Weinhandl

og takkede nej.¹⁵ Vinding Kruse og Grønbech gjorde sandsynligvis det samme.

Trods det beskedne fremmøde af udenlandske gæster, udtrykte Weinhandl efterfølgende sin tilfredshed med seminaret. Men hvad kom der ud af anstrengelserne? Svaret er: så godt som ingenting. Filosofisektionen inden for Kriegseinsatz der Geisteswissenschaften, som Weinhandl stod i spidsen for, nåede i løbet af krigen at udgive fem værker, men seminaret i Nürnberg mandede aldrig ud i en selvstændig bogudgivelse. Til gengæld udkom to mindre hæfter under titlen *Europa und die deutsche Philosophie* skrevet af henholdsvis Hermann Glockner (Giessen) og Theodor Haering (Tübingen) med Weinhandl som udgiver.¹⁶

Ti danskere modtog i løbet af krigen invitationer fra tysk side og blev aktivt forsøgt inddraget i et eller flere projekter under den stort tænkte Aktion Ritterbusch.¹⁷ Ingen af de ti danskere imødekom invitationerne. Ser man på listen over samtlige inviterede udlændinge er tendensen klar: Ud af 170 imødekom blot 24 de tyske invitationer.¹⁸ Størstedelen

kom fra det med Tyskland allierede Italien og fra Francos Spanien. Fra Finland og Bulgarien deltog to, mens der fra henholdsvis Sverige og Belgien blot deltog en enkelt forsker.

Aktion Ritterbusch kan overordnet set betegnes som både en succes og en fiasko: På den ene side lykkedes det Paul Ritterbusch og hans folk over en knap femårig periode at få udgivet 67 værker bestående af i alt 299 bidrag. Det var egentlig ikke nogen ringe bedrift i en tid, hvor verden var af lave. På den anden side fejlede initiativet fuldstændigt, når man ser på antallet af udenlandske videnskabsfolk, som det lykkedes at vinde for projektet og dermed for den tyske nationalsocialismes sag. Aktion Ritterbusch kan således placeres i den lange række af forfejlede tyske propagandafremstød på det kulturelle og videnskabelige område – en række, der i Danmark bl.a. talte det tyske videnskabelige institut, Nordische Gesellschaft, Nordische Verbindungsstelle og Germanische Leitstelle (Ahnenerbe). Fælles for dem er, at de alle led en krank skæbne.

Alle fotos side 27 og 29: Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedsamlingen.

Noter

1 Paul Ritterbusch (1900-45). Jurist uddannet ved universitetet i Leipzig. Professor i forfatnings-, forvaltnings- og folkeret ved universitetet i Kiel 1933, rektor for universitetet i Kiel 1937-41, professor ved universitetet i Berlin 1941-42, 1942-45 direktør for Internationalen Akademie für Staats- und Verwaltungswissenschaften. Efter eget udsagn allerede som studerende overbevist nationalsocialist fra 1922, men

meldte sig først 1932 ind i Hitlers NSDAP. Ritterbusch begik selvmord 26. april 1945.

- 2 Her citeret efter Frank-Rutger Hausmann: *Deutsche Geisteswissenschaft im Zweiten Weltkrieg. Die "Aktion Ritterbusch" (1940-1945)*, 3. udg., 2007, s. 59.
- 3 Hausmann, 2007, s. 23.
- 4 Joachim Lund: "Collaboration in print. The 'Aktion Ritterbusch' and the failure of German intellectual propaganda in occupied Denmark 1940-1942". *Scandinavian Journal of History*, 37, 3, 2012, s. 329-354.
- 5 Lund, 2012, s. 340.

- 6 Jendris Alwast: "Akademische Philosophie im 'Dritten Reich' und ihr Beitrag zur Normalisierung von Inhumanität". I: Hans Werner Prahm m.fl. (udg.): *Uni-Formierung des Geistes: Universitat Kiel und der Nationalsozialismus*, bd. 2, 2007, s. 19.
- 7 Efter syv år som ordinær professor i Kiel blev Weinhandl på Martin Heideggers anbefaling i 1942 professor ved universitetet i Frankfurt. To år senere vendte han tilbage til Østrig og blev professor ved universitetet i Graz, hvor hans akademiske lebbane var startet knap 30 år tidligere.
- 8 Christian Tilitzki: *Die deutsche Universitatsphilosophie in der Weimarer Republik und im Dritten Reich*, 2002, s. 1105.
- 9 Jørgen Jørgensen rettede en skarp kritik af bogen samt af Vinding Kruses *Erkendelse og Vurdering* (1942) i *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bd. 81, 1943, s. 335-358. Jørgensen sluttede sin lange anmeldelse af med disse ord (s. 358): "Men naturligvis kan der ogsaa siges et og andet anerkendende om dem, naar man tager i betragtning, at det er en amatør, der har skrevet dem. [...] Min mening er, at disse boger, og ganske særligt den sidste, fra et filosofisk standpunkt maa karakteriseres som yderst slette, – ja, saa slette, at man kun kan faa et virkeligt indtryk deraf ved selv med vaagen kritik at lese dem i hele deres udflydende bredde. Hvilket jeg herved anbefaler eventuelt interesserede". Frederik Vinding Kruse tog til genmæle sammesteds s. 386-411. Efter at have modget Jørgensens indvendinger angreb Vinding Kruse Jørgensens boger. Juraprofessoren konkluderede (s. 411): "Hans [Jørgen Jørgensens, LSP] Fremstillinger er derfor for store Afsnits Vedkommende ikke blot pædagogisk højst uheldige, idet Leserne med Rette maa finde dem uklare og tildels uforstaaelige, men, hvad der er alvorligere, disse JJ's Fremstillinger er fra et rent videnskabeligt Synspunkt betænkelige, idet de bygger paa en fejlagtig videnskabelig Metode. Betænkeligt er det endelig ogsaa, at han, som ovenfor paavist, har et saa lidet dybtgaaende Kendskab til Erkendelsesteori og alligevel tillader sig at udtale de mest absolutte Domme paa dette Omraade". Man kan af ovenstående vist roligt formode, at Frederik Vinding Kruse og Jørgen Jørgensen ikke udvekslede julekort.
- 10 Jens Evald: "I det politiske livs mrke korridorer – Frederik Vinding Kruse". I: John T. Lauridsen (red.): *Over strengen – under besættelsen*, 2007, s. 822.
- 11 Gebhard Seelos til Auswrtige Amt 9.6 1942. Bundesarchiv, Berlin-Lichterfelde (BArch), R4901/2941.
- 12 Ferdinand Weinhandls invitation (koncept) 26.7 1942. BArch, R4901/2941.
- 13 Ferdinand Weinhandl til Heinrich Dahnke 2.8 1942. BArch, R4901/2941. Dahnke var ansat i undervisningsministeriet i Berlin.
- 14 Hausmann, 2007, s. 219ff. Salomaa talte om forholdet mellem finsk og tysk filosofi, mens Selling talte om C.L. Reinhold og den svenske filosofi fra Kant og frem.
- 15 Per Øhrgaard: "Fra forsvarsven til scavemianer: Carl Roos (1884-1962), professor i tysk". I: *Historisk Tidsskrift* 107, 2, 2007, s. 454. Jens Evald omtaler ikke seminaret i sin biografi om Frederik Vinding Kruse: *Frederik Vinding Kruse (1880-1963) – en juridisk biografi*, 2005. Journalen fra Det Humanistiske Fakultet ved Københavns Universitet 1927-45, der i dag befinder sig på Rigsarkivet, indeholder ingen oplysninger om seminaret i Nürnberg, og hverken Vilhelm Grønbech eller Carl Roos kan ses at have søgt fakultetet om rejsetilladelse dertil.
- 16 Hausmann, 2007, s. 106f.
- 17 Hausmann, 2007, s. 461ff. De ti var: Erik Bruel, Flemming Dahl, Vilhelm Grønbech, Gudmund Hatt, Carsten Høeg, A.C. Højberg-Christensen, Frederik Vinding Kruse, Carl Popp-Madsen, Niels Nielsen og Carl Roos.
- 18 Hausmann, 2007, s. 20 (note 3).